8-

суд

ПОЧТА СССР 10 ПОЧТА СССР 10

252054, Київ, 54, вул. Чкалова, 5-48
52, кв. 38 Маняку Володимиру
Антоновичу

+ +

Від

317216 Кіровоградська обл.
Компаніївскій район,
с. Полтавка Судорженко
Василь Ю.

Голод - 1933-й
(Спогади очевидців.)

Живі ще очевидці масового голоду 1933 року, що прокотився по Україні. Не обійшов він і нашого села Полтавки на Кіровоградщині (раніше Хутір Полтавський називався). Померло тоді з голоду близько 80 чоловік, з них майже половина було дітей, юнаків і дівчат.

Люди ходили темні, пухлі, безрадісні. Так звана група „активістів" діяла організовано і рішуче. В людей було забрано все до зернини. Чітко і спритно „активісти" могли проникнути крізь підлогу, землю, заглянути в кожен горщик.

Й бодай в тій юшці плавало хоч дві квасолини, то вже на другий день потрібно сплатити податок 5-10 кг. зерна.

А не сплатиш — відберуть в дітей батька, заарештують.

З погріба забирали все до останньої картоплини, буряка. Не залишалось людям зовсім нічого, лише одне, або йти з простертою долонею на вулицю, а бо ж чекати голодної смерті.

І якщо в кого не було вже ні сили ходити, ні говорити не могли, то пухли і падали попід тинами, немов підкошені ворожою кулею.

Проте це щось страшніше від раптової смерті.

Тетяна Олексієна Папуша 1918 року народження розповідає:

„Коли ввечері прийшла до нас група активістів. Наша сім'я була в зборі — сім чоловік. І сказала, щоб на ранок слідуючого дня здали податок

10 кг. зерна пшениці, то мати наша майже знепритомніла, а ми з переляканими очима дивились на неї.

Адже в хаті не було ні зернини. Та темна ніч допомогла нам врятуватись. Во цілу ніч ми бродили по скошеній стерні і збирали колоски, а коли не могли вже ходити, то перевівали скирду полови. Руки були подряпані, аж кров біла цівками. І хоч наша пшениця була зафарбована в червоний колір, та все ж це був хліб, що дав нам вижити. Та й колосся це збирати треба було вночі, щоб ніхто не бачив.

Проте збирати доводилось її багатьом сельчанам.

Я не була пухла від голоду, а моя сестра Тоня — страшно поглянути — сльози горохом котилися, проте вижила.

Багато сімей зовсім вимерли.
З сім'ї Зубків було троє дітей, мати і батько. Ішли на роботу, а Оляна — в степ. Отам і проходить пока не назбирає горня картоплі на родину. Оляна була дівчиною серйозною і вчилась добре. Але що могла вдіяти!

Школу залишила через голодовку.

Вже почало сутеніти, бо день взимку дуже короткий. Оляна біля свого будинку стріла дівчат-однокласниць — Таню і Марійку. „А ми були в тебе. І не застали" сипанули в один голос. Їхній намір був ясний — провідати подругу і сказати їй втішне слово. Оляна, зізнавшись, що вже замерзла, побігла до хати. Мати давно чекала її. Тато ще не прийшов з роботи.

— Де ти була?

Оляна терпляче мовчала.

Потім Ганна Свиридівна намішила у
кип'яточку. А коли відігріємся збудимо
Степанчика і Яшка — хай і вони поп'ють...
Чогось довго сплять...

В цей час закричала мати. Оляна зрозуміла все. І нате це мало якесь значення,
пояснювала:

— Коли я зібрала книжки в школу, Яшка і
Степанчик вдогонку бігли за мною і кричали:

— Їсточки хочемо!

— А, ти що їм дала?

— Морквину, і поставила стаканчик із
водою.

Ганна, в розпачі з дочкою — кинулися
до синочків і припадали до Степанчика
і Яшка. А вони голодненькі, із заплющеними очима — лежали криничною.

Після похорону братиків, Оляна занедужала. Не могла ходити в школ.

Їсти не було нічого. Були, в критичному стані батько і мати. Однокласниці Таня і Марійка прийшли провідати подружку. Говорили: в їхньому класі, де навчалася Олена, столики спорожніли, шестеро учнів померли із голоду. Гарячі сніданки, на які розраховували учні та батьки не були організовані.

Дивився учитель Усенко, на школу як на щось другорядне і вирішив холодну школу і голодних учнів залишити і поїхав в невідомому напрямку.

Олені із кожним днем ставало все гірше. Дома ані кусочка хліба, а ні зернини. Зникли навіть миші з подвір'я. Через тиждень, у важкий день понеділок, Олена померла. Поховали її батьки, в одній ямі рядом із братиками: Степанчиком і Яшкою, біля хати у садку. Свирид і Ганна Зубки теж незабаром дотмали своїх дітей. Вони померли, як і діти. Голодною смертю. Їх поховали на сільському цвинтарі.

Марія Нікіфоровна Зарелба – 1920 року народження, жителька Компаніївки, розповідає про свою сім'ю і про все страхіття 33-го, що довелось їм пережити: (голодний рік бідувала вона тринадцятирічним дівчам у хуторі Полтавці Компаніївського району) Відчуваю, як незаспинною віє холод, хоча зустрілися ми спекотного дня. Думаю, ці свідчення і черствих зворушать.

- Жили після переселення у двадцять четвертому році, ми в маленькій хатині: ні грубки, ні столу, ні ліжок. Потроху ми спинались на ноги: купили корову, мали коня (ми спрягалися із сусідами Папушами, також однокінними) Тридцять третій рік врізався в пам'ять сходкою.

Йдуть юрбою активісти, женуть когось поперед себе, хрести на спині пишуть. Тоді ж багатьох повиганяли з хат. А куркуля Шпилька вивезли до Сибіру. Він мав дві корови і четверо коней шістдесять гектарів землі.

Хутором ходила озброєна група - кілька наших і кілька чужих - у шкіранках. Казали: "Нітонша в штанях ходить" (Очевидно, якась "активістка" та була, що вислужувалася перед районом. Стукають до нас, а ми перелякані кричимо: "Батька й матері немає вдома!" і не відчиняємо. Коня забрали в "СОЗ" і не тільки в нас. Ой і іржали ті негодовані коні. - Неможна було слухати. Худих і виснажених коней

Добували і витягали на могильник, що утворили за селом. Мати взяла конини, як поїхала комісія, бо при ній — боже сохрани, аби хто взяв.

Зварила мати ту конину. Хлопчики її наїлися й померли.

А ми їли нудотну рідину. Мама зварила три ложки сої на шість душ, і після того варива почала пухнути і незабаром померла.

Хліба і солі нема. А влітку на пшеничному полі стерні не пускали збирати колоски, казали: там затровили шкідників.

Мене все життя мучить: як я не вберягувала братиків Степану і Павлика. Одному з них було три роки, а другому, більшому, п'ять років.

Лежать на долівці і плачуть: „Їсточки мамо, їсточки..." Гарно так уже балакали.

Уже й доросла була, по війні пасу телят на степу, а мені вчувається їх голоски і я біжу в степ і кричу, кричу серце моє кричить. Може то моя провина, що Стьопа і Павлик померли...

Узимку стало ще гірше. Мертві штабелями валялись попід тинами. Їх не встигали закопувати.

Не зрозумілим для нас було те, що в той час коли люди ходили з простягнутими руками і просили єдине „Їсти, врятуйте!" на хутірському току лежав хліб, цілі кагати з кукурудзою. А в Сінокосівський церкві глубинка з пшениці.

Лежав хліб місяцями, а кукурудза

Майже змивала, що ж в той бік і поглядати не можна було.

Було вже звичним в школі, коли кожного дня зменшувалась кількість дітей в класі. Вони вмирали від страшенного холоду і голоду і тільки можна було бачити, як їх везли на хуторський цвинтар, загорнутих в якусь ряднину. В ті роки загинули більше сорока.

Розповідає жителька з села Полтавки Явдоха Трохимовна Колосок 1925 року народження.

Остання година перед смертю. Марія угледіла насторожені Трохима очі. Він, здавалося, хотів всміхнутися, але не вистачало йому сили. Запитав:

- Надворі гроза?
- Ні сонячно.

— А мені почулося, що затримтіло...

Я довго спав?

— З годину, мабуть.

— А мені здалося, що цілу вічність, — щепотіли його вуста.

— Ти, Трохиме, засни ще. Тобі потрібен спокій. І сон — це твої ліки, — казала йому Мар'яна. Та він вже не міг спати. І попросив: — Відкрийте мені вікно... Хай співають птахи...

Мар'я підвелася і відкрила. Звідти почулося щебетання ластівок. А далі вишневого садка, — спів солов'я.

Трохим знову розплющив очі

— Дуже голосно, аж у скронях болить...

Вона трохи збавила голос, що було ледь чути. Прикрила половинку вікна.

Дожити б мені, доки пройде голод.

Колосиха насторожено глянула на

Трохима. Його знову кинуло в жар.

– Може, компрес тобі?

– Так, Трохимчику, – ледь ворухнула устами.

Вона намочила у воді згорнуту білу хустинку й поклала на гаряче Трохимове чоло.

– Не хочу тут помирати... – знову мовив тихо. – Не хочу...

Ти мене обов'язково одвезеш на Київщину... А то не встигну...

– Та що ти, Трохиме! А хто ж буде синів ростити? А онуків?

Ще ж закінчиться голодовка – і всі до одної хати зберемося, під нашими вишнями столи поставимо, Трохиме. Будемо тебе вшановувати, та пісень співати, та радіти, що голод і смерть вистояли...

Посадимо, Трохиме, квіти під вікнами. Ніб сонцями червоними зазирали нам у світлицю... Ти чуєш мене, Трохиме? — схилилась Марія над ліжком.

— Чую, чую, моя єдина. Тільки, Мар'я, я квітів уже не садитиму... Посадите з Марією... А там і хлопці — синочки Іван і Сірьожа виздоровіють. Вони лежать пухлі, та голодні в другій половині хати. Тільки їх уже давно немає... Бо якби живі були...

... Чує моє серце.

— Не карай себе, Трохиме! Тобі треба думати про живе... Про те, що нам з тобою треба багато зробити... І хлопців оженити. І Марію та Надюху заміж видати. Скільки в нас ще клопоту. А ти тільки не здавайся, Трохиме. Ми ж з тобою хіба таких ворогів зборемо! А вони, ще залишились і живуть серед нас.

Трохим вже не чує Марії. Знову поринув в забуття, щоб стрітися з Іваном і Сірожею. А вони неодмінно поставали перед ним босоногими, в коротеньких штанцях, - пустунами, а то заклопотаними й стривоженими.

З голодний -33- року, померли:
Трохим Трохимович Колесник,
~~Мати~~ Мати-Марія Федорівна.
Діти: Іван - 13 років, Сірожа - 12.

Житель нашого хутора Прокіп Ісакович Любар, розповідав: "У нас хати небуло, але ми жили в землянці. Нас було шестеро. Батько і мати хворіли. Спали на полу, і на землі під поликом. Просто на соломі - покотом. Укривались матками із рогози. Ходили полуроздіті. Носили не-

Доноски, що люди давали...
Так за те треба було корову пасти.
Коней обходити.

Був уже підлітком, і не забудеся як під новий 1933 рік, до нас увірвалися „активісти" Забрали мірок із три жита., Відро буряків. Підмели в погребі картоплю.

Погрузили на безтарку, і поїхали до другої землянки..

Батько протестував. А ми, малі, плакали.

А вони? - У нас план.

- Ох, і важко ж нам було пережити зиму. Переїли своїх собак. З могильника тягали конину.

На провесні в нашій сім'ї було половина пухлих. І ми переключились на ловлю сусликів. Та і цього було мало, щоб прожить.

Якось у вечірній час батько і мати, зізвали всіх хлопців у землянках і запропонували, щоб йти по селах з простягнутою рукою...

Та куди йдеш? — Усюди голод! — Кому голодранці потрібні, з пухлими ногами!

І вирішили: умирать у власній „ямі".—

— Як ми вижили?

Весною ми із братом пішли, за сім кілометрів до глубинки, яка розмістилась в Сінюкосовській церкві. Ми знали, що церква була завалена пшеницею, яку забирали із хуторів, і селищ сільради.

На місці довідались, що хліб був засипаний зверху віком. Біля дверей чатував сторож. Для нас було досит. 5-10 м. без варти, як ми бігли збоку до вікна церкви — пробивали шестом шибку і пшениця рукавом бігла...

в підставлений мішок. „Як манна з неба." Ми не крали, ми взяли той продукт, що у нас нагло забрали. Ходили ми за поживою до куркулів, і активістів. Підкрадались, на тік. Там була насипана, гнила велика могила кукурудзи.

Цей рейд, не так просто було зробить, як смерть заглядала в очі.

І все ж нам удавалось — Ми вижили! Сімю зберегли. Яка спустя двох років, покинули землянку, і розїхались між люди по-білому світу.

Мені хтось може заперечити... дайте документи: багато що можна наговорити. Гортав я підшивки газет і журналів тих років. Але вони більше з портретами Сталіна, А знімків з голодних людей які помирають, не знайдеш.

Василь Судорженко.

Живі свідки:

1. Тетяна Олексієвна Папуща
2. Сім'я Зубків:
3. Марія Нікіфоровна Зоремба
4. ~~Я~~ Явдока Трофимовна Колос.
5. Прокіп Ісакович Любар.

317216 Кіровоградська Обл.
Компаніївській р-н, с. Полтавка
Судорженко Василь Ю.